

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті охарактеризовано сучасні методи аналізу поточних зобов'язань суб'єкта господарювання в умовах фінансової кризи. Досліджено методи аналізу поточних зобов'язань за поглядами різних учених та надано різнобічну їх характеристику з визначенням спільних рис та відмінностей.

Ключові слова: поточні зобов'язання, метод, аналіз, коефіцієнт, платоспроможність.

В умовах фінансової кризи, що утворилась в економіці України, гостро постає питання своєчасності проведення розрахунків між суб'єктами господарської діяльності. Порушення строків погашення зобов'язань призводить до їх накопичення та знецінення грошових коштів для кредиторів. Це негативно впливає на фінансовий стан підприємств. Розв'язання зазначеної проблеми можливе за умов ефективного управління поточними зобов'язаннями. У зв'язку з цим виникає необхідність удосконалення методики аналізу поточних зобов'язань та визначення їх впливу на платоспроможність підприємства в сучасних умовах господарювання.

Проведене дослідження фахових джерел і практики здійснення аналізу поточних зобов'язань підприємств в умовах сьогодення дало можливість зробити висновок про необхідність урахування нових вимог до інформаційної бази з метою забезпечення більшої достовірності та реальності розрахованих показників, у тому числі врахування національних особливостей економіки та підходів до трактування такого поняття, як поточні зобов'язання.

Вивчення теоретичного доробку і нормативних документів з цього питання показує недосконалість існуючої системи показників поточних зобов'язань. Нами були розглянуті підходи і методики, викладені у роботах як вітчизняних, так і зарубіжних економістів, виданих останнім часом і присвячених аналізу поточних зобов'язань. Серед зарубіжних науковців варто назвати таких, як: Л. А. Бернстайн, Т. П. Карлін, А. Р. Макмін; серед вітчизняних вчених-економістів – М. А. Болюх, М. С. Білик, В. З. Бурчевський, Ф. Ф. Бутинець, В. І. Ганін, М. І. Горбатов, А. Г. Загородній, В. М. Івахненко, Г. І. Кіндрацька, Є. В. Мних, С. З. Мошенський, О. В. Олійник, П. Я. Попович, Г. В. Савицька, Т. В. Синиця, М. Г. Чумаченко.

Мета статті – надати характеристику сучасним методам аналізу поточних зобов'язань суб'єкта господарювання, дослідити сучасні методи аналізу поточних зобов'язань згідно з поглядами різних учених та надати різнобічну їх характеристику, виділяючи спільні риси та відмінності.

Після опрацювання результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів було зроблено висновок, що в економічній літературі

звертається недостатня увага на проведення аналізу поточних зобов'язань. У таблиці 1 нами систематизовано перелік показників для проведення аналізу поточних зобов'язань, що пропонуються сучасними економістами.

Як бачимо у наведених вище розрахунках, термін «поточні зобов'язання» не використовується взагалі, переважуючою є «кредиторська заборгованість». Вважаємо за доцільне для подальшого використання цих коефіцієнтів замінити термін «кредиторська заборгованість» на «поточні зобов'язання», оскільки інформаційною базою для проведення цих розрахунків є баланс підприємства, де розділ, що містить інформацію за зобов'язаннями зі строком погашення менше 12 місяців, має назву «Поточні зобов'язання».

Згідно з таблицею 1, середня тривалість використання поточних зобов'язань подається Є. В. Мнихом та Г. В. Савицькою, але остання у чисельнику середні залишки кредиторської заборгованості множить ще на дні періоду, за який проводиться аналіз. Щодо знаменника, то тут Є. В. Мних використовує для розрахунку кредитовий оборот за розрахунками з кредиторами. На відміну від нього, Г. В. Савицька застосовує показник суми погашення поточних зобов'язань за звітний період. Ми вважаємо, що найбільш вдалим є показник – кредитовий оборот за розрахунками з кредиторами, наведений Є. В. Мнихом, оскільки саме він найбільш точно відображає середню кількість днів погашення кредиторської заборгованості. Позитивним є саме використання суми погашення поточних зобов'язань, а не їх виникнення.

Щодо показників оборотності кредиторської заборгованості (В. М. Івахненко) та середньої оборотності кредиторської заборгованості (Томас П. Карлін, Альберт Р. Макмін), то тут розбіжності існують у чисельнику, де В. М. Івахненко використовує показник грошових засобів, а Томас П. Карлін та Альберт Р. Макмін – собівартість проданих товарів. З використанням показника оборотності вищезазначеними авторами наводиться розрахунок середньої кількості днів оборотності поточних зобов'язань. Г. В. Савицькою аналіз оборотності поточних зобов'язань та його тривалість проводиться лише відносно векселів виданих. На нашу думку, найбільш доцільним є показник оборотності

кредиторської заборгованості, наведений П. Я. Поповичем, оскільки він дійсно відображає відношення всієї суми поточних зобов'язань, що виникли протягом звітного періоду, до суми їх залишку. Але, як зазначає сам П. Я. Попович, проблемним є пошук суми закупівлі, тобто загальної суми поточних зобов'язань, що виникли протягом звітного періоду,

оскільки такий показник у звітності відсутній. У цьому випадку доцільно скористатись інформацією синтетичного обліку, а саме: Головною книгою за кредитом відповідних рахунків з обліку поточних зобов'язань. Те ж саме стосується й показника тривалості обороту поточних зобов'язань.

Таблиця 1. Показники для проведення аналізу поточних зобов'язань за працями відомих науковців

Автор	Назва показника	Порядок розрахунку
Івахненко В. М. [4]	Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості (Ксдк)	$Ксдк = \frac{\text{Дебіторська заборгованість (Дз)}}{\text{Кредиторська заборгованість (Кз)}}$
	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Коб.к)	$Коб.к = \frac{\text{Грошові засоби (Гз)}}{\text{Середня кредиторська заборгованість за звітний період (Кс)}}$
	Середній строк оборотності кредиторської заборгованості (Ок)	$Ок = \frac{360}{\text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Коб.к)}}$
Мних Є. В. [8, с. 163]	Середня тривалість використання кредиторської заборгованості в обороті підприємства (Ткз)	$Ткз = \frac{\text{Середні залишки кредиторської заборг. за аналізований період (КЗ)}}{\text{Загальна сума обороту за розрахунками з кредиторами (КО)}}$
Попович П. Я. [10]	Оборот кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Сума закупівель}}{\text{Сальдо кредиторської заборгованості}}$
	Тривалість обороту кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Сальдо кредиторської заборгованості}}{\text{Сума закупівель}}$
Савицька Г. В. [11, с. 454, 456]	Тривалість використання кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Середні залишки кредиторської заборгованості} \times \text{Дні звітного періоду}}{\text{Сума погашеної кредиторської заборгованості за звітний рік}}$
	Коефіцієнт оборотності за виданими векселями	$\frac{\text{Сума погашених зобов'язань за векселями виданими}}{\text{Середнє сальдо за рахунком «Векселі видані»}}$
	Тривалість заборгованості за виданими векселями	$\frac{\text{Середнє сальдо за рахунком «Векселі видані»} \times \text{Дні періоду}}{\text{Сума погашених зобов'язань за векселями за період, що аналізується}}$
	Порівняння суми дебіторської і кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Сума дебіторської заборгованості на звітну дату}}{\text{Сума кредиторської заборгованості на звітну дату}}$
Томас П. Карлін, Альберт Р. Макмін [5]	Коефіцієнт середньої оборотності кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Собівартість проданих товарів}}{\text{Середня заборгованість}}$
	Середня кількість днів заборгованості	$\frac{365}{\text{Коефіцієнт заборгованості}}$
	Коефіцієнт «заборгованість/власний капітал»	$\frac{\text{Сукупні зобов'язання (без довгострокової заборгованості)}}{\text{Власний капітал}}$

Також значну увагу звертають науковці на проведення аналізу динаміки та структури поточних зобов'язань за статтями балансу.

Отже, на підставі аналізу таблиці 1 можна зробити висновок, що при проведенні аналізу поточних зобов'язань вищезазначеними науковцями були використані такі методи аналізу, як:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз;
- трендовий аналіз;
- метод фінансових коефіцієнтів.

Показники поточних зобов'язань є важливою складовою при проведенні аналізу фінансового стану підприємства, зокрема здатність підприємства погашати свої поточні зобов'язання. Для проведення аналізу спроможності підприємства погашати свої поточні зобов'язання використовується низка коефіцієнтів платоспроможності та ліквідності. Але, на нашу думку, їм притаманні істотні недоліки:

- для розрахунку коефіцієнтів використовується загальна сума поточних зобов'язань, які складаються з різних видів заборгованостей, термін яких може коливатися від одного дня до одного року. Тому не враховується більш детальне

співвідношення термінів платежів у складі поточних зобов'язань;

- окремі види активів підприємства відображаються в балансі за фактичною собівартістю, а не за вартістю їх можливої реалізації. Тому одержані результати розрахованих коефіцієнтів ліквідності можуть бути завищеними або заниженими залежно від рівня рентабельності готової продукції, товарів тощо.

Варто зазначити: платоспроможність і ліквідність мають різний економічний зміст. Платоспроможність у загальному вигляді характеризує достатність коштів, а також їх еквівалентів для розрахунків за поточними зобов'язаннями підприємства. Показники ліквідності будуються на основі принципу відповідності частини оборотних активів і короткострокових зобов'язань. Основною ознакою ліквідності є формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над короткостроковими пасивами.

З вищезазначеного можна стверджувати, що платоспроможність підприємства – це більш вузьке поняття, ніж ліквідність. Показник платоспроможності ґрунтується тільки на наявності у підприємства грошей на рахунку в банку та в касі, а показники ліквідності

ґрунтуються на сукупності різних видів оборотних активів підприємства. Крім того, погоджуємось з думкою Г. В. Савицької про існування понять «ліквідність балансу» та «ліквідність підприємства» і наявність між ними відповідних розбіжностей.

На думку автора, оскільки платоспроможність припускає тільки ступінь наявності грошей у підприємства (гроші на рахунку в банку, готівка в касі та еквіваленти грошових коштів) для погашення своїх поточних зобов'язань, то цей коефіцієнт повинен називатись «коефіцієнт платоспроможності» і визначатись як відношення грошових коштів та їх еквівалентів на поточні зобов'язання.

Також при розрахунку коефіцієнта поточної ліквідності, на нашу думку, недоцільно вносити дебіторську заборгованість за рядком «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом», оскільки це здебільшого сальдо за субрахунком 643 «Податкові зобов'язання», які не належать до відшкодування з бюджету. При наявності дебіторської заборгованості бюджету за податками (суми до відшкодування з бюджету) ліквідність такої дебіторської заборгованості в загальному випадку незначна, на неї можна зважати при абсолютній впевненості щодо її відшкодування.

У Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, розроблених з метою забезпечення однозначності підходів при оцінці фінансово-господарського стану підприємств, виявленні ознак поточної, критичної чи надкритичної їх неплатоспроможності, рекомендовано використовувати коефіцієнт неплатоспроможності, який визначається як різниця між сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань. Від'ємний результат алгебраїчної суми зазначених статей балансу свідчить про поточну неплатоспроможність суб'єкта підприємницької діяльності [7]. Також у Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства використовуються власними засобами, коефіцієнт Бівера.

Ми пропонуємо також здійснювати розрахунок загального ступеня платоспроможності підприємства за поточними зобов'язаннями, а саме - як співвідношення

середньомісячного доходу до суми поточних зобов'язань. Більш доцільним, на нашу думку, є використання показника середньомісячного доходу підприємства. Показник середньомісячного доходу достатньо повно характеризує стійкість і ділову активність підприємства. Середньомісячний дохід, розглянутий порівняно з аналогічними показниками інших підприємств, характеризує масштаб його діяльності. Крім того, доходи можуть утворюватись, у тому числі регулярно, і від операцій, не пов'язаних з основною діяльністю. Наприклад, за умови збереження великих грошових сум у банку на депозиті з тривалим терміном щомісяця підприємство буде одержувати відсотки. Цей показник загальної платоспроможності відображає частку поточних зобов'язань у середньомісячному доході підприємства.

Виходячи з вищевикладеного, пропонуємо перелік коефіцієнтів, які доцільно використовувати для проведення повного аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства:

- коефіцієнт платоспроможності;
- коефіцієнт швидкої ліквідності;
- коефіцієнт поточної ліквідності;
- коефіцієнт загальної ліквідності;
- загальний ступінь платоспроможності.

Отже, на підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що аналіз поточних зобов'язань підприємства для ефективного управління ними необхідно проводити в комплексі із застосуванням системи показників, які доповнюють один одного. Для одержання більш оптимальних значень показників платоспроможності та ліквідності необхідно враховувати термін погашення поточних зобов'язань та вартість товарно-матеріальних цінностей, що обліковуються на балансі підприємства на дату проведення аналізу. За допомогою вищенаведених показників вивчається структура поточних зобов'язань, їх частка у складі активів та пасивів підприємства, вплив на формування прибутку та встановлюється ступінь платоспроможності підприємства. У процесі дослідження методів аналізу поточних зобов'язань встановлено, що показники для проведення аналізу поточних зобов'язань згідно з поглядами різних учених надають різнобічну їх характеристику, мають різні назви і окремі спільні риси. Через це для проведення аналізу поточних зобов'язань усі коефіцієнти було об'єднано у цілісну систему, що забезпечить ефективне управління поточними зобов'язаннями.

Список літератури

1. Бернстайн, Л. А. *Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: [учебник] / Л. А. Бернстайн. – М.: Финансы с статистика, 2003. – 624 с.*
2. Болюх, М. А. *Економічний аналіз: [навчальний посібник] / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.*
3. Ганін, В. І. *Теоретичні основи бухгалтерського обліку: [навчальний посібник] / В. І. Ганін, Т. В. Синиця. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.*
4. Івахненко, В. М. *Курс економічного аналізу: [навчальний посібник] / В. М. Івахненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 190 с.*
5. Карлін, Т. П. *Анализ финансовых отчетов (на основе ГААР): [учебник] / Т. П. Карлін, А. Р. Макмин. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 448 с.*
6. Кіндрацька, Г. І. *Економічний аналіз: [підручник] / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 488 с.*
7. *Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затв. наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75462&cat_id=38738*
8. Мних, Є. В. *Економічний аналіз: [підручник] / Є. В. Мних. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.*
9. Мошенський, С. З. *Економічний аналіз: [підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів] / С. З. Мошенський, О. В. Олійник; За ред. д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф. Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 704 с.*
10. Попович, П. Я. *Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: [підручник] / П. Я. Попович. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 416 с.*

РЕЗЮМЕ

Багрий Конон

Характеристика современных методов анализа текущих обязательств предприятия

В статье охарактеризовано современные методы анализа текущих обязательств предприятия в современных условиях финансового кризиса. Исследованы современные методы анализа текущих обязательств согласно взглядам различных ученых и предоставлены разностороннюю их характеристику с выделением общих черт и различий.

RESUME

Bagriy Konon

Characteristics of modern methods of analysis of current liabilities of the entity

The article presents modern methods of analysis of current liabilities of the entity in the current financial crisis. Actual methods of analysis of current liabilities in accordance with the views of various scientists are considered. Their diverse characteristics where the similarities and differences have been highlighted is presented.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2012 р.